

**Theologiae Moralis Sacramentalis Ad Instructionem
Ordinandorum & Curandorum Ex Materia De Sacramentis
In Genere Et Ordinis Eucharistiae, Poenitentiae, Ac
Matrimonii In Specie**

De Matrimonij Sacramento, & omnibus Peccatis contra VI. præceptum, ac
de Abortu

Sporer, Patritius

Salisburgi, 1711

Subsectio. De Restitutione ex adulterio debita.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-55333](#)

tamen adulterio. Sed hæc nihil ad nos. *Secunda Pœna* est, quod dos, vel donata propter nuptias am etat tur propter adulterium, de hoc dixi satis cum de contractibus. *Tertia Pœna* est, quod propter adulterium conjux adulterans privetur jure petendi debitum, ut communiter solemus loqui. Et hæc, quidem ad nos, sed jam satis explica a supra. *Quarta Pœna* est, quod propter ad iterum possit fieri divortium ad petitionem innocentis. Sed hæc tota spectat ad forum externum, nihil ad confessarium; si tamen nosse vult, nervose, & optimè tradit Layman Lib. 5. tral. IO. c. ultimo.

SUBSECTIO.

De Restitutione ex adulterio debita.

SUMMARIA.

- 532. Quid ex adulterio restituendum.
- 533. I. Pro injuria?
- 534. II. Pro infamia vel dedecore?
- 535. III. Pro damno temporali?
- 536. IV. Pro sumptibus hospitalis?
- 537. Adulter obligeatur ad restitutionem pro damnis marito & liberis legitimis.
- 538. Usque pro infamia, & alimento prolis sine sua scrit.
- 539. Seve non suaserit eam marito supponi.
- 540. Adulter in dubio, sicne proles sua, nec ne? probabilitate adhuc obligatur restituere prorata dubii.
- 541. Sed equè probabiliter ad nihil obligatur.
- 542. At quid si duo vel plures cum eadem adulterium commiserunt?
- 543. Etiam adultera per se obligatur ad restitutionem.
- 544. Omnim dampnorum ex adulterio per se consequentium marito ac filius legitimis,

§22 Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.

- §52. Omnimodo commodo, & moraliter possibili.
§53. Non tenetur regulariter crimen suum manifestare marito, vel proli spuriae.
§54. An & quando filius teneatur credere matri affecti ipsum esse spurium?
§55. Adultera non tenetur manifestare suum crimen, proli illegitimationem. I. quando ipsa compensata.
§56. II. Quando presumit id nolle alios.
§57. III. Quando nihil proderit.
§58. IV. Nec cum periculo vita,
§59. V. Vel infamia sua majoris.
§60. VI. Aut cum detrimento propriae famae.
§63. His verò cessantibus tenetur.
§64. Solvuntur fundamenta contraria.

QUatuor hic explicanda sunt. 1. Pro quo restituendum? 2. Ad quid obligetur adulterio? 3. Ad quid adultera? 4. An hæc aliquando teneatur se propere propter damna avertenda?

§. I.

Quid, & pro quo restituendum ex adulterio?

§32 **T**Itius nobilis & opulentus commisit adulterium cum Caia uxore Sempronii simili-
ter nobilis & divitis viri; eo adulterio natum filium spurium bonus Sempronius tanquam legitimum filium, & quidem primogenitum, statui suo summis sumptibus competentibus educavit, & cum aliis liberis postea natis ei hereditatem reliquit, & insuper tanquam primo genito fideicommissum seu præcipuum contulit, posthabito vero suo primogenito filio, pri-

primùm post illum spurium nato. Quæritur, quid', & pro quo teneantur restituere Titius adulter, & Caia adultera tantorum malorum causa? Generaliter tria hic distingui debent. *Primum* est ipsa injuria per adulterium illata Sempronio ab adultero, & adultera, secluso omni alio damno famæ vel fortunæ: *Secundum* est infamia & dedecus illatum Sempronio cornuto ex adulterio divulgato. *Tertium* est damnum temporale Sempronii in alenda prole spuria, & liberorum legitimorum, in hæreditate ab illo spurio participata, & similia. Huc etiam referri debent sumptus hospitalis, si talis proles spuria exposita esset, & in eo educanda. De singulis breviter seorsim.

I. Pro injuria.

Pro ipsa sola injuria adulterii secluso omni⁵³³ damno, in honore, fama, vel fortuna, vel bonis temporalibus nihil restituendum est. Ita contrà *Rebell.* & alios RR. apud *Molinam* communissima DD. quos latè citant, & sequuntur *Molina* & *Lugo*. Ratio communis est: quia obligatio restitutionis non oritur præcisè ex injuria, sed ex damno permanente, injustè illato; atqui in proposito supponimus ex adulterio occulto permanente, nulla prole suscepta, vel aliunde educata nullum prorsus oriri damnum in honore, fama, vel bonis temporalibus conjugis vel aliorum liberorum: ipsum autem adulterium in se non est damnum, sed

sed mera injuria transiens, quâ transactâ, nullum remanet damnum: ergo nulla inde restitutio debita: Quia tamen posset quis contendere ex adulterio semper remanere aliquod damnum scilicet maculam aliquam tori conjugalis (et si occultam) tamen aliquo modo estimabilem, idèò. Ratio melior est; quia damnata illata in uno genere bonorum non debent ex obligatione per restitutionem reparari in alio genere honorum: unde in communi sententia homicida pro injuria, & damno naturali ipsius occisionis seu mortis hominis, secluso alio damno temporali nihil debet restituere per pecuniam, vel quidvis aliud: cum ergo injuria adulterii, & qualemunque damanum illud naturale permanens, vel transiens non sit in genere pecuniae, vel boni temporalis, sed in alio superiori genere bonorum, nimirum circa corpus conjugis, consequens est, quod adulterii non teneatur pecuniis compensare injuriam, vel damnum illud. Adde, quod opposita sententia sit contrà sensum & praxin omnium sedelium, & confessariorum, qui etiam doctissimi & optimi talern obligationem nunquam agnoverunt.

534 *Dices:* Maritus vir honestus mallet carere centum aureis, quam pati injuriam adulterii praecise, secluso omni alio damno in honore, fama, vel pecunia: ergo pro illa injuria praecise est obligatio restituendi & quæ, immo major, quam pro furto centum aureorum. *Respondetur negando*

gando consequentiam. Nam etiam occiden-
dus mallet carere mille aureis, quam vitâ, &
tamen non sequitur tuum illatum: solum ergo
utroque casu sequitur maiorem esse injuriam.
& graviori poenâ dignam, quam sit furtum cen-
tum, vel mille aureorum; non potest autem se-
qui obligatio restituendi propter impotentiam
compensandi ad æqualitatem, cum sint diversa
genera bonorum, ut dictum est.

Dices rursus: Qui utitur re aliena v.g. equo,⁵³⁵
invito Domino, tenetur non solum reddere
equum, sed etiam pretium æquivalens pro usu
præterito illius equi, vel rei alienæ: ergo si-
militer, qui usus est uxore aliena, tenetur non
solum uxorem relinquere viro suo, sed etiam
aliquid quasi pretium æquivalens dare pro usu
corporis. Respondetur iterum negando con-
sequentiā & paritatem. Quia usus equi est in
eodem genere bonorum cum pecunia, scilicet
boni temporalis, fortunæ, atque adeò potest &
debet pecuniâ compensari; at verò usus uxoris,
sicut & ipsa uxor sunt in alio altiori genere bo-
norum; quare sicut qui occidit uxorem Sem-
pronii, non tenetur ei pecuniam restituere pro
ipsa uxore præcisè secluso alio damno tempo-
rali; ita neque ille, qui usum uxoris habuit in-
vito marito: quia hic usus ad aliud bonorum ge-
nus spectat, quæ æquivalente pecunia compen-
sari nequeunt. Unde etiamsi maritus sciat adul-
terium, exigat satisfactionem pecuniæ pro ipso
adulterio, certum est, adulterum posse recusa-

re, quia id ob speciem lenocinii, pudicitiam vendere, prohibitum est in jure. *L. Transig. Cod. de Transact.* Qndd si tamen adulterio loco poenæ velit satisfacere in pecunia, poterit manutus in conscientia illam accipere & retinere, quia tunc non adesset lenocinium, ut suppono: Leges autem solum in foro externo illam satisfactionem vetant, ne detur ansa lenociniis, ut bene observat Tamberin. *Lib. 6. Decalog. t. 1.*

§. 4. num. 2.

II. Pro infamia, vel dedecore.

§ 36 **C**ertum est, quod sicut pro infamia, vel dedecore, quod ex injusta detractione, vel contumelia oritur, compensatio fieri debet per restitutionem, juxta dicta alibi; ita etiam infamia & dedecus, quod maritus patitur ex injuria adulterii, si adulterium ad aliorum notitiam perveniat, si fieri possit, reparari debere ex obligatione Justitiae. Dico tamen, si fieri possit; plerumque enim erit impossibile eam infamiam, vel dedecus miseri cornuti auferre. Dedecus tamen aliquando compensari poterit ab adultero honorando vel elevando ad altiorum gradum, ut videatur nullam, vel modicam honoris jacturam incurrisse. Deinde sermo extantum de marito injuriam passo, sed si maritus ipse adulterium commisisset, non videtur ex hoc obligatus ad restituendum uxori, quia haec ex mariti adulterio nullum dedecus, vel infamia incurrire communiter existimatur; ait Lugo

Sect. 1. disp. 22.

III. Pro

III. Pro damno temporali.

Certò restituendum est marito pro expen-⁵³⁷
sis, quas facit in aliena prole alenda: Itém-
que pro iis, quæ pater putatius tali proli spu-
riæ donat, & post mortem relinquit hæreditate,
fideicommisso, &c. Itémque aliis filiis, vel
hæredibus legitimis, juxta dicenda §. 2. & 3. ac
etiam pro iis, quæ consanguinei mariti ejus in-
tuitu donant, vel relinquunt tali proli putatitiae,
alias proli legitimo donaturi. AdditMolina
tract. 4. disp. 101. etiam restituendum esse pro
iis, quæ mater plus insumit, vel minus lucra-
tur bonis communibus, quam alias insumptu-
ra, vel lucratura fuisset. Verùm hoc nimis rigo-
rosè dictum meritò censet cum aliis Lugo *ibi-*
dem num. 3. nunquid enim si uxor ex culpabilis
causa ægrotet, & sic minus lucretur, vel plus in-
sumat, tenebitur postea restituere? nunquid e-
contra culpabiliter ægrotus maritus? Lege
ipsummet, si curiosus es.

IV. Pro sumptibus hospitalis.

Quando proles ex adulterio suscepta expo-⁵³⁸
nitur alenda in hospitali ad id fundato,
saltem quando parentes adulteri divites sunt, &
solum ad tegendum crimen suum prolem ita
exponunt, etiam ipsi hospitali pro sumptibus
alendæ prolis restituendum esse ab ijsdem pa-
rentibus, docet communis DD. Plurimisque
citatSánchez Lib. 1. Consil. 6. 5. disp. 64. n. 7.

Azor.

Azor. l. 2. tract. 2. c. 5. loquentes universaliter de exponentibus, prolem live spuriā, sive legitimā: & in specie de prole adulterina, Molina citatus disp. 101. Lugo citatus Seld. 1. v. 4. Herincx disp. 6. q. 7. n. 96. Ratio est: quia sumptus illi & redditus hospitalis fundati & reliqui sunt, ut subveniatur pauperibus; ergo ius iuste agit, qui cum dives sit, & possit, ac tenet a filiis alimenta praestare, absque necessitate ingerit, & cogit illum ali ex bonis pauperum; consequenter eos sumptus ex Justitia tenebitur refundere, & certe semper commodè poterit, si non per se ipsum ob metum infamiae, certe per aliam personam fidelem, aut ipsum confessari. Quamvis oppositum sentiant, & fatis bene iudeant aliqui, quos resert & approbat Diana part. 2. tract. 5. Miscel. resolut. 40. Quem vide, non enim libet rei rarae praxis immorari.

§. II.

Obligatio adulteri.

539 **C**ertum est adulterum, si moraliter certus sit, prolem esse suam ex suo adulterio genitam, obligari ad restitucionem pro damnis consecutis marito & liberis legitimis, modis posseā declarandis. *Communissima* apud mox citandos. Ratio generatim est: quia omnis ius iuste damnificans proximum tenetur ad restitucionem, sed adulteri vere iuste damnificat, & vere iusta causa est damnorum illorum, quando eam iustam actionem exercuit, ex qua suāpte naturā prolīs generatio conjuncta cum damnari.

mariti, & liberorum legitimorum consequi potest, & solet: ergo & ipse tenetur ad restitutio-
nem, seu compensationem illorum damnorum
in foro omni, etiam conscientiae maxime: in-
tellige tamen per se loquendo, nisi scilicet excus-
etur in toto, vel in parte, sive quia dampnum ab
ipsa adultera jam compensatum sit, vel com-
pensandum credatur; sive quod restitutionem
præstare nequeat ob impotentiam, vel physi-
cam vel moralern ob periculum vitæ, gravis di-
spendii, famæ &c. juxta causas generales excu-
fantes à restitutione. Et in simili dicam infra
de ipsa adultera. In particulari ergo quoad ad-
ulterium tria hic certa sunt; duo autem videntur
dubia & controversa.

1. Certum est, in primis adulterium debere re-
stituere marito pro infamia vel dedecore ex ad-
ulterio diffamato subsecuto; quando ea mala
possunt vel in toto, vel in parte reparari, juxta
paulo superius dicta. 2. Certum est, in integrum
debere solvere vel compensare marito ali-
menta proli adulterinæ, cum ipse sit verus pater,
& ipsi incumbat alere filium. Sed intellige à
tertio anno ætatis prolis; nam usque ad tertium
ætatis annum, seu in primo triennio ipsa mater
sola debet alere filium, ut habetur iure
c. 2. De convers. Infidel. & L. 9. nec filium, &c.
C. De Pat. Potest. 3. Si adulter suavit adulte-
ræ, ut prolem adulterinam marito supponeret,
tanquam ex ipso genitam, & consequenter tan-
quam suam educandam, certum est apud omnes

PARS IV. SACRAM.

L. I

cum

enim obligari ad compensanda damna inde facta, & marito in sumptibus & liberis legitimis, vel hæredibus in diminutione hæreditatis, & similibus, quia tunc fuit vera moralis & voluntaria causa illorum damnorum, atque hoc simul cum adultera æquè primò & æquè immediate, & non solum secundò loco in defectum adulteræ; quia quando consilium datum est in commodum utriusque, & consultoris, & executoris, uterque tenetur æquè primò pro rata, & singuli in solidum in defectu alterius. Ut ei communī notat Lessius lib. 2. c. 10. n. 5. Et ex eo Lugo disp. 13. Sect. 2. n. 1. in fine. Tenebitur ergo tunc restituere adulter aut in parte rata, etiam majori, etiam in toto, prout ipsa adultera multum, parum, aut nihil ad restitutionem cooperari vel contribuere potuerit: similiter & econtra dicendum de adultera. Et hæc tria certa sunt.

¶ II. Dubium & controversum primum est, an ex adulterio præcisè, quandò adulter polte adulteræ nihil sualit, nec ullo modo procuravit, quod proles adulterina marito supponeretur, teneatur tamen saltem ex parte pro rata sua ad restituendum liberis legitimis, vel hæredibus pro damnis, utpotè pro hæreditate diminuta vel ablata, pro majoratu, vel fideicommisso, aliive præcipuo, tali spurio tanquam legitimo collatis? Negavit ante omnes Sotus lib. 4. de justitia c. 7. a. 2. Et post eum Henr. Barthol. à Fausto, & Diana parte 2. tract. 3. Miscel. fol. 25. aliquique RR. teste Lessio loco citato non

negante hujus sententiæ probabilitatem. Fundamentum est: quod tunc adulter non sit causa propria illius damni, sed sola uxor adultera, quæ sola supponit marito prolem alienam pro sua, quod adulter, ut supponimus, nec intendit, nec consulit, nec procurat: ergo sola mater est, quæ damnum infert ideoque ea sola tenetur reparate. Quemadmodum, si eo casu adultera procuret abortum, non ideo adulter esset causa abortus, si illum nec suasit, nec procuravit, licet illius occasionem dederit suâ copulâ adulterinâ: ergo similiter non erit causa illius suppositionis prolis alienæ, si eam nec suasit, nec procuravit, licet illius occasionem dederit. Item si ego tibi furatus sum tuam suppellectilem, tu verò ad eam compensandam fureris ab alio tertio pecuniam, non ideo ego deheo tertio restituere pecuniam, sed solum tibi pro tua suppellectili: ita in proposito adulter est quidem reus adulterii, non tamen illius suppositionis, & damnorum, quæ uxor adultera supponendo prolem alienam infert marito, & filiis legitimis: consequenter ille à restitutionis debito immunis erit. Sententia non omnino improbabilis.

Sed vera est sententia affirmativa communis^{s 42}
DD. quos latè citant & sequuntur Molina tract.
4. disp. 104. Layman lib. 3. Theolog. moral.
tract. 3. part. 3. c. 14. n. 4. Lugo disp. 13. sect.
2. n. 11. Less. lib. 2. De iustitia c. 10. dub. 5.
Herincx disp. 6. q. 7. n. 93. Ratio communis
est: quia licet mater sit, quæ immedietate supponit

prolem illegitimam marito , adulter tamen est causa illius suppositionis & damnorum consequentium , quatenus ipse facto suo conjectit martem in necessitatē ita faciēdi , nē prodat suum delictum : certe enim regulariter saltem non poterit aliter facere : quia tamen aliquando saltem posset non ita supponere , sed extra familiam alere prolem spuriam , quo casu *Vasq^u.* apud Lug. cit. fatetur posse locum habere sententiam Soti . Ratio generalis est : quia adulter etiam est vera , proxima , & immediata causa illorum damnorum sicut & mater adultera , hæc enim non aliter concurrit ad illa dama , nisi quatenus filium illegitimum talem permittit esse in domo , & familia mariti , ut maritus & alii credant esse filium legitimū , sicut reliquos , neq^{ue} enim ad hanc causalitatem necesse est , quod mater positivè dicat , eum esse filium legitimū patris , neque ita dicere solent , sed solum permittit eum sic domi manere & decipit maritum ac alios putantes eum esse filium legitimū : atqui eodem modo multò magis concutrit adulter , qui cùm sit verus pater prolis , ipse deberet eam aere , educare , & illius curam habere ; eo ipso , quod filium suum relinquat in aliena domo apud alium putatitum patrem , à quo videt eum pro filio legitimo haberi & educari &c. est causa non minus , quam mater illius deceptionis & damnorum consequentium mariti & liberorum legitimorum : ut sanè perpendenti luce meridianā clarius apparebit , & latius prosequitur

Lugo citatus n. 14. ergo &c. Diversa est planè ratio in exemplis allatis de abortu, & furto; quia, ut dixi, ad suppositionem prolis concurredit adulterer etiam immedieatē ponendo eam in utero adulteræ, & tenendo in aliena domo: ad abortum autem nullo modo concurrit immedieatē, sed nudam occasionem præbet ipsius liberæ electionis: & furans tibi tuam suppellectilem nullo modo concurrit ad tuum furtum pecuniae respectu tertii, sed meram occasionem præbet, ex qua libere eligis furari ab altero tantundem: Et neuter in necessitatem ita agendi regulariter coniunctur. Quod si tamen in casu singulari alicui furto auferas sua, sciens & volens conicere in necessitatem furandi alteri tertio, certè etiam injurius eris in illum tertium, ideoque in defectum prioris furis restitutioni obnoxius: quo ipso tamen onere te liberas restituendo tuum primum furtum, de quo alibi latius.

III. Dubium controversum alterum & diffi- 543
cilius est. Dixeram initio adulterum, si moraliter certus sit, prolem esse suam, obligari ad restitutionem. Id autem in proposito moraliter certum censetur, quod prudenter ita creditur, ut contrarium nullo modo videatur probabile: talia enim passim humano modo certa dicuntur, ait Less. citatus lib. 2. c. 10. dub. 6. num. 39. Iab omnibus communiter receptus. Ut si in proposito tempus partus correspondeat cum tempore conceptionis & adulterii commissi, & tunc matitis fuit absens, vel infirmitate impo-

tens, vel alias filios nunquam genuit, aut aliud merito credendum sit adulteræ afferentibus ex adultero concepisse, non ex marito. Quid ergo adulter non sit ita moraliter certus, prolem esse suam, sed vere & probabiliter dubitet in utramque partem, sitne proles ex se genita, nec ne? Adhuc adulterum obligari ad restituitionem dictorum daminorum saltem pro parte secundum quantitatem dubii, sane non improbabiliter docent cum multis Molina cit. tratt. 4 disp. 103. Layman citat. c. 14. num. 2. Fundamenta sunt. 1. Quia licet ipse adulter dubius sit, an proles sit sua, tamen æquè etiam dum est, an sit mariti? atqui in dubio uter duorum pater sit prolis, æquitas non patitur, ut unus eorum omnes expensas subeat in ea alenda & educanda, alter vero omnino immunis sit, sed oportet eos contribuere secundum proportionem dubii, juxta communem sententiam ergo licet adulter non sit certus de prole sua, tamen debet esse certus de compensatione damni prædicta sua. 2. Generaliter: quædocunque constat delictum esse admissum, ex quo damnum sequi solet, præsumptio solet esse contraria nocentem, ut ipsi incumbat probatio, nihil ex suo delicto damni evenisse, quod alias suâpte natura solet sequi, cum in dubia causa potius favendum sit innocentis, quam nocenti: at hic constat adulterum commissum delictum, ex quo tale damnum, scilicet prolis alienæ suppositio sequi solet: ergo in dubio, an revera ita sit, debet ad-

ulter

ulter in conscientia præsumere contrà se, & credere se esse debitorem damni restituendi, saltem secundum quantitatem dubii. 3. Molina citat. ita ferè arguit; quia adulter non est possessor bonæ fidei in tali casu, cui in dubio favendum sit, nam malâ fide apposuit causam, undè damna illa sequi nata erant: nam si quis injustè sagittam projectit, & constat postea è loci servum Petri sagittâ intersectum esse, et si non certum sit, sed dubium, an illâ eadem sagittâ intersectus sit, non erit æstimandus possessor bonæ fidei, sed obligandus pro quantitate dubii, & verisimilitudinis restituere damnum: ergo similiter cum adulter suo facto causam injustam sufficienter apposuerit ad ea damna, debebit restituere pro quantitate veri similitudinis & dubii. 4. Ergo male quidam videntur arguere: filius in illo dubbio legitimum se reputare potest: ergo & adulter. Negatur enim consequentia, & paritas; quia filio innocentia, & in possessione filiationis legitimæ manenti omni jure debebitur præsumptio, ut habeatur legitimus, quoisque demonstretur illegitimus. Ad vero adultero innocentia, & injustam causam præbenti, undè tale damnum suâpte naturâ sequi solet, nulla debetur præsumptio pro se, sed potius contrà se, ut dictum est: ergo &c. Audésne huic sententiae negare probabilitatem? Ego autem

IV. Dico simpliciter: adulter non obligatur⁴⁴ ad ullam damni compensationem in dubio, nisi

ei moraliter certum sit, eam esse suam problem. Ita *Sot. Navarr.* aliisque congestis *Leff. lib. 2. t. 10. dub. 6. n. 39. Lug. citat. sedt. 2. Dicast. tom. 2. tract. 2. de justitia disp. 7. dub. 11.* Tambur *lib. 7. Decalog. c. 3. §. 4. n. 3.* Ratio valida optimè traditur à *Leff.* citato his verbis: *Qui in dubio melior est conditio possidentis. nemo enim tenetur aliquid solvere, & re sua se spoliare, nisi constet se debere.* Consentunt fere in hoc DD. quamvis enim quidam dicant, illum teneri, quando probabiliter credit esse suam problem, hoc tamen non est ita generatim intelligendum, sed quando ita credit, ut non habeat rationem dubitandi de contrario. Fieri enim potest, ut quis probabiliter credat esse suam problem, & etiam probabilitatem habeat non esse, quo casu certum est, non teneri. Hæc *Leff. Jam subsumo*; atqui quandiu adulter non est moraliter certus, sed vere dubium est, an proles sit sua, tamdiu non constat ipsum esse debitorem; & licet non sit bonæ fidei in ordine ad adulterium, est tamen bonæ fidei in ordine ad bona sua legitimè possessa, nec illis spoliari debet, donec probetur filium esse suum: & insuper in eodubio adest præsumptio juris, filium esse legitimum; ut constat ex *L. filium ff. de his, qui sunt sui vel alienis juris. L. quia semper ff. de iuri vocando.* Et pluribus locis apud *Lugo: citat. n. 17.* Idque generaliter in utroque foro locum habere plurimis relatis docent *Lug. & Leff. l. c.* Quia cum ratione matrimonii filius inve-

natur in possessione legitimæ filiationis, non debet propter hoc dubium possessione sua pri- vari: ergo etiam adulter eam prolem legitimam mariti, & non spuriam suam, sicque se à restitu- tione immunem præsumere, & reputare po- test. Alioquin certe talis filius dubius melioris conditionis esset, quam alii sili ejusdem matiti, non dubii; ille enim ratione præsumptionis ju- ris de sua legitima filiatione posset accipere & retinere totam portionem hæreditatis paternæ, & insuper posset recipere partem, quam adul- ter ei deberet dare propter alimenta pro ratione dubii. Fatendem ergo est, titulum illum, qui sufficit ad hoc, ut filius accipiat portionem in- tegram filii legitimi, sufficere eodem modo ad liberandum adulterum ab obligatione eum a- lendi etiam ex parte. His bene perceptis liquidò ruunt fundamenta oppositæ sententiæ, quia ex una parte adulter revera non probatur debitor; & ex altera parte omnis præsumptio contra ip- sum ratione adulterii commissi eliditur per con- trariam præsumptionem juris, de legitima filia- tione prolis; qualis præsumptio contraria certa non adest in *Molinae* exemplo de emissâ sagitta; ideoque non ad rem.

At quid si duo vel plures mœchi eodem ferè 545 tempore commiserant adulterium cum Berta uxore Titii in iis circumstantiis, ut certum sit moraliter ab alterutro, vel uno illorum, prolem esse genitam, nec à marito: tenebunturne tunc ambo vel omnes restituere marito & filiis legitimi?

mis pro damnis ex prole adulterina supposita marito, prorata sua parte? Responsio est affirmativa. Communis. *Molina*, *Vasq.* alii cum *Lugo* citat. *disp. 13. sect. 3. num. 24.* *Herinck*. *disp. 6. q. 7. n. 19.* Ratio est: quia ex una parte certum est prolem ab uno eorum esse genitam: ex altera autem parte licet incertum sit, quisnam eorum genuerit, uterque tamen sua actione iusta fuit in causa, ne certus damni auctor agnoscatur, à quo certò compensatio fieri debeat; ideoque uterque certò injuriam & damnum intulerat, utpote vel ob prolem illegitimam, vel ob incertitudinem auctoris, qui solvere teneant ea damna & consequenter uterque pro rata sua ex ea iusta actione restituere tenebitur; quemadmodum si duo seorsim vel casu sagittas projectant, quarum una interficit certò servum Petri; licet ignoretur cuius sagittâ interfectus sit servus, singuli tamen debent compensare illud damnum pro rata & quantitate dubii, quia nimis mirum uterque certum damnum intulit, vel occidendo servum, vel causando incertitudinem auctoris damni, & sic privando Petrum jure & facultate exigendi restitutionem ab occidente certo sui servi, quarè uterque debet restituere certam partem pretii. Idem prosus est in nostro proposito.

ASSERTIO.

ADULTERA per se obligatur ad restitutio-⁵⁴⁶
nem omnium damnorum ex adulterio
per se sequentium marito & filiis legitimis,
modo commodo & moraliter possibili, regu-
lariter tamen ad ea damna avertenda non
tenetur prodere suum delictum, neque ma-
rito, neque prole illegitimæ ex adulteria
susceptæ. Est tota communissima. Ratio genera-
lis obligationis manifesta est; quia ipsa adultera
est per se immediatè causa, cum maritus & filii le-
gitimi credant, illam esse veram & legitimam
prolem, atque idcirco ea damna patiantur. Reli-
qua explicò particulatim.

I. Per se obligatur ad restitutionem.

Nimirum nisi ad sit justa causa excusans, nam⁵⁴⁷
sicut in omnibus aliis, ita etiam in hoc ca-
sa line dubio excusat impotentia physica vel
moralis, ut si non possit restituere sine periculo
mortis, aut infamiae, alteriusve gravioris mali,
quam sit daminum inde secutum; de quibus la-
tiss. *seq.* Idq; si non omnino ad omittendam,
salem ad differendam restitutionem; quo usque
talis impotentia, vel pericula durant. Abso-
lute ab onere restitutionis adulteram liberant
duæ cause. *Prima*, si & ipsa adultera non
sit moraliter certa, prolem hanc esse ex adulte-
rio genitam: tunc enim excusabitur à restitu-
tione.

340 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*
tione eâdem ratione, quâ modò §. præcedens
de adultero probatum est. Quamvis autem nra
rò id mater ignoret, tamen contingit reverâ
propter vicinitatem copulæ cum adultero
cum marito prorsus ignoret, vel saltem am-
gat, ex quo proles concepta sit. *At quid,*
adultera commisso adulterio (ut reverâ solent)
de industria citò petat copuam à marito, ut
incertus evadat conceptus prolis? Responso-
nem non inveni apud meos AA. respondeo
men cum distinctione; si ita faciat præcise ad-
gendum suum crimen, ne fortè natâ prole
quando innotescat, censeo adhuc liberam à re-
stitutione damnorum secutorum: quia ex una
parte usq[ue] est jure suo, ex alterâ autem parte re-
verâ proles manet dubia. Si verò ita faciat ei
directa intentione, ut proles postea nata man-
to innocentii supponatur, cum ejus & legiti-
morum filiorum damno, non possum eam à re-
stitutione damnorum consecutorum liberare;
quia reverâ jam est voluntaria causa illorum
damnorum; imò propè certa, cùm regulatim
saltem ex priori præsertim extraordinario libi-
dinoso concubitu proles concipi soleat. *Secun-*
da causa omnino excusans est, si pater, vel li-
beri legitimi liberè remittant eam obligationem
& res clara est, si remittant expresse cognito jam
crimine, & prole adulterinâ: quin etiam sapientia
tacitam ejusmodi remissionem potest præsume-
re mater, & sic se non manifestare, ut §. seq.
dicam. *Dixi autem si liberè remittant.* Qua-
dam

Sect. IV. De peccatis conjugum. 541

dam sic se liberavit: habebat tres filios; quorum unus erat ex adulterio, & quia ab illis nihil sibi timebat, eos ita allocuta est; tinus velutum non est legitimè natus, si eum nominem, ab hereditate ampla necessariò depelletur; quid vultis faciam? his auditis, timuit quisquè sibi, ne spurius nominetur: quare omnes rogârunt matrem, ut sileret; spuriūmque; quicunque ille sit, sibi invicem remittentes, in partem hereditatis admiserunt. Hoc tamen remedium meritò non approbat Covarrubias apud Layman cit. n. 42. quia tunc filij non liberè & spontè, sed timore gravi & metu injusto adacti remiserunt spurio, cum reverà ipsi reliqui duo nullum habeant periculum illegitimitatis. Posset tamen remedium hoc admitteri, si omnes vere & ex animo spontè fecissent, non ex metu: idque explicitè declarâssent, ac protestati essent, se non ex metu, sed ex amore ac benevolentia erga matrem, vel erga se se invicem simul in eadem domo educatos remittere velle, remissuros etiam omnino, si scirent, quis esset illegitimus. Ut sapienter admittunt Lugo citar: & Tamburin:

§. 4. n. 12. in fine.

II. Ononium damnorum ex adulterio per se consequentium marito ac filiis legitimis.

OMnis enim, qui pónit causam aliquam, dicitur etiam causa effectuum; qui ex illa causa per se oriuntur, seu qui per se connexi sunt cumilla causa posita, non autem omnium esse-

542
Qua-

etuum, qui ex illa causa quomodolibet percidens consequuntur; & possunt esse innumera nec prævisi, nec prævideri debiti, ut latius doctur in materia de restitutione, de injust. damnificatione ex homicidio, &c. Sic uxor in proposito adultera supponendo filium illegitimum est solum causa illorum damnorum, quæ illa suppositione marito & filiis legitimis perse consequuntur, non autem eorum, quæ inde merper accidens, & quasi fortuitò sequuntur, & consequenter pro illis tantum, non autem pro ipsis damnis tenetur uxor adultera. Pro clara resolutione pono claram bipartitam regulam.

§ 49 I. Adultera tenetur restituere marito & filiis legitimis pro damnis in illis tantum bonis, quæ filiis legitimis debentur, & conferuntur spurio utpotè. 1. Marito pro alimentis & expensis in educanda prole spuria (sed hoc post triennium primùm simul cum adultero, & in defectum hujus in solidum, juxta dicta §. præced.) 2. Filiis legitimis pro diminutione hæreditatis, seu portione hæreditatis collata spurio. Item pro majoratu, fidei commissio, aliave prærogativa alias filio legitimo primogenito conferenda, modo autem collata filio putatatio illegitima. Itemque hæreditas avi, avunculi, aliorumque ascendentium vel consanguineorum, quæ debebatur filiis legitimis, & per istum errorem conferuntur, vel occupantur à spurio. Communissima DD. Et late Lugo citat. Set. 3. n. 39. Ratio data est; quia hæc omnia damna per le
con-

connexa sunt, & per se oriuntur ex suppositione
prolitis adulterinæ.

II. Uxor adultera non tenetur restituere si-
liis legitimis pro his damnis in illis bonis, quæ
filiis legitimis non debebantur, & illegitimo
conferuntur: ut si consanguineus vel amicus
mariti putans hunc esse verum ejus filium, vel
alius quicunque illum spurium suum haeredem
iustitiat, aliquid ei leget, vel liberaliter donet,
sumptus ad studia, ad nuptias, ad doctoratum
tribuat, quod forte certè non dedit, imò de-
dit vero filio, si veritas constitisset. Hujus-
modi enim sunt damna non per se, sed solum per
accidens provententia veris filiis, quia ad ejus-
modi liberales collationes jus nullum habebant.
Ita contrà Molin. certè in hac re nimis rigidum
plurésque sequaces, ex communi Lugo citat.

n. 37. Tamburin. c. 3. §. 4. n. 8.

At quid de ipso filio illegitimo; qui ejusmodi
per errorem collata, vel donata liberaliter, reci-
pit sciens, se esse illegitimum? (nam si ignoret
bonâ fide excusari omnes scimus) Respondeat
rectè Lugo citat. n. 38. ipsum in rebus majoris
momenti debere restituere *ex re accepta*, quo-
niam error isti causat in donante involuntarium
saltem in rebus majoris momenti. Alia est ra-
tio de ipsa matre adultera, quæ non obligatur
ex re accepta, cùm ipsa nihil acceperit, sed so-
lum obligaretur propter causam à se positam ta-
lis erroris: quæ causa cùm per se non influat in
illas donationes, meritò à restitutione excusat.

552 **M**ahet ergo adulteræ gravissima obligatio compensandi omnia damna per le consequentia & marito, & filiis legitimis maxime quantum in se est, quantumq; omni modo moraliter possibile est: utpote, 1. De bonis suis propriis paraphernalibus, ac liberis, de quibus huc mariti ac legitimæ proliis præjudicio libere disponere potest, largiendo, legando vel retinendo marito ac liberis legitimis usque ad æqualitatem dannorum ratione proliis illegitimæ acceptorum. De hoc iterum aliquid §. seq. 2. Si ejusmodi bona propria non habeat; vel non sufficiant; debet corari supplere aliis modis; utpotè rem familiarium diligenter administrando, imminuendo sumptus alioquin concessos in cultu corporis, recreationibus, donationibus, quantum commode potest attentâ conditione sui statûs, valeudinis, &c. Item extraordinariâ diligentia adhibita, quidquid propriâ industria sine detimento, vel præjudicio familiarie acquirere, & sibi retinere potest, familiæ applicando. Less. c. 2. n. 47. 3. Adit Molina disp. 102. num. 15. Debere eam etiam occulte accipere de bonis spuriis, quæ ad ipsum devenerunt; vel deventura sunt; quantum tutò poterit, ut ex illis restituat, & occulte compenset iis, qui damnum propter spurium injuriantur: 4. Quod si prædictis modis, vel in nihilibus parum aut nihil compensare possit ad ultra, tenebitur hæc, quantum potest.

persuadere spurio alium statum, religiosum, vel Ecclesiasticum assumere, renuntiatâ hæreditate; aut promovere eum ad aliquod officium vel artem, aut quoquo modo ita accommodare, ut sine hæreditariis bonis, filiis seu hæredibus legitimis relictis, honestè vivere possit. *Communissima DD. cum Scoto infra citando. Molina, Less. Layman. Lug. sect. 3. n. 49.* Quamvis quoad Religio-
nem contrâ sentiat *Scotus*, eò quòd filius non te-
neatur ingredi Religionem, quantumvis suasus.
Sed contra. *Ratio est*: quia licet filius quantum-
vis suasus non teneatur ingredi Religionem, eò
quòd ipsi hoc gravissimum onus sit, id tamen
filio suadere non est grave onus matri, quare cùm
mater beat reparare illa damna omni modo
possibili moraliter, si nimírum possit absque
gravissimo suo onere vel incommodo, non est
mirum, quòd ipsa obligetur ad tentandam eti-
am hanc viam, in qua ipsi non est grave onus,
etiam respectu filii, & longè facilius respectu
filiæ spuriæ, ut observat Lugo *num. 41. in fine.*
Quòd si denique nullo dictorum modo com-
pensatio fieri possit, dicimus tandem

*IV. Regulariter ad ea damna avertenda non
tenetur adultera suum crimen manifestare,
neque marito, neque proli spuriæ.*

Communis DD. Scot. in 4. dist. 44. S. An-
tonin. Cajetan. Covarruv. Navarrus uter-
que. Vasq. eóisque citans Layman lib. 3. tract. 3.
part. 3. c. 14. n. 1. & plerique DD. §. seq. allegan-
PARS IV. SACRAM. Mm di.

di. Sumitur satis evidenter *ex c. offici. de pa-*
tent. & remiss. ubi Pontifex Innocentius con-
sultus respondet, non esse pœnitentiam deno-
gandam fœminæ, quæ finxerat partum, pro-
alienâ suppositâ, & postea timens iram man-
noluit rem manifestare; *sicut nec illi deneganda*
est pœnitentia, qua ob similem timorem prole-
ex adulterio conceptam non vult marito faci-
Sic ibi. ubi manifestè supponitur, saltem regula-
ritate, non esse tunc obligationem manifestandi
aliòquin enim fœmina nolens manifestare non
eslet capax pœnitentiae, & absolutionis fac-
tmentalis. Et ineptè diceretur cum aliquibus,
quod ibi non sit sermo de pœnitentia Sacra-
mentali, sed pœnitentiâ Ecclesiasticâ exterâ & pub-
licâ; quomodo enim Pontifex voluisse talen-
fœminam agere pœnitentiam publicam pro cri-
mine, quod ita anxie à marito celare conabatur?
Ratio autem sufficientissima est; quia talis obli-
gatio regulariter saltem est nimis difficilis, pa-
rùm utilis, plus nociva: ergo nullâ: Nam se-
cundum communem DD. restitutio damno-
*rum in bonis fortunæ ordinariæ, seu regulari-
facienda non est; cum detimento, vel periculo*
bondorum altioris ordinis, scilicet famæ, vel vi-
tæ: atqui in proposito adest certum periculum
infamiae adulteræ, immo & prolis spuriæ haec
legitimæ putatae; infuper est periculum perpe-
tui odii, divortii, & saepe etiam vitæ adulteræ;
ergo regulariter saltem pro damno illo in bona
fortunæ marito, vel filii legitimis compen-

do, vel avertendo, non tenetur se prodere adultera, neque marito, neque proli illegitimæ.

Non quidem ipsi marito ob rationem modò dictam, hoc enim esset periculosissimum, quia sic adultera præter sui infamiam, præcipitaret maritum in pericula iræ, tristitiae, divortii; homicidii, aut adulteri, aut adulteræ, aut utriusque; adeoque & se ipsam in periculum vitæ præcipitaret: & plerumque est inutile, aut enim non crederet maritus adulteræ, quæ forte eam problem male affectat; aut si credat; quomodo poterit eam prodere, hactenus in foro externo omnium opinione legitimam habitam eam exhaeredare: quomodo poterit ad eum finem adulterium uxoris publicare, se ipsum infamiae & dedecori exponere, opprobrium hominum facere tanquam cornutum? Et innumera similia sequentur.

Neque etiam proli spuriæ, nam, ut rursus recte arguit Scotus *cir. n. 38.* aut filius crederet matri, aut non crederet: si credat tunc utiq; tenebitur haereditatem; & similia accepta relinquere, tanquam jam incipiens esse possessor malæ fidei: at certe non tenebitur cum certo tanto famæ decorè à familia tanquam iparius recedere, & haereditatem relinquere; nec rursus est probabile presumendum; eum id sponte facturum, quia pauci reperiuntur tam perfecti, ut propter justitiam in foro DEI servandum dimittant magnas possessiones; quas possunt tenere in foro externo. Si verò non crederet, sicut revera re-

548 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*

gulariter non tenetur credere, ut mox dicunt
tunc essent duo mala, quia & ipsa esset diffame-
ta, & ipse nihilominus teneret hereditatem,
cum prius, inquit Scotus l. c. Regulariter semper
dixi. Jam ut videamus in particulari, an
quando teneatur adultera proli spuriae apen-
suum crimen, necessario prius expedienda
multum scrupulosa

QUÆSTIO INCIDENS

*An, & quando filius teneatur credere-
tri afferenti: ipsum esse ex adulterio geni-
tum, illegitimum, spurium.*

554 Quoad forum externum apud omnes Juris
peritos & Canonistas certum est, in his
non stari dicto matris, nisi liquidis, & indecisis
argumentis id probetur, sed semper praefun-
tur proles legitima, si tempore conceptionis
uxor cum marito habitarit, nisi constet cum
fuisse impotentem, vel alia ratione prolem esse
adulteram liquido demonstretur: unde Juristi
veteres irrident juvenem primogenitum, &
credens Reginæ matri dicenti, quod ipse ca-
ceptus sit non legitimè ex Rege, sed adulterio
ex milite, cessit fratri natu minori Regnum.

Quoad forum autem internum confecentur
aliter docent graves DD. apud Lug. citat. de
13. sect. 3. num. 61. Hostiensi. Panormitan. Ju-
dina, eosque citans Molina disp. 101. dicen-
t quando filius nullam habens rationem dubita-
ti, id merito sibi persuaderet, eò, quod mater

dignissima fide, attentâ ejus probitate, timore
Dei, amore in eundem filium, & maximè, si te-
stetur ipsi in mortis articulo, teneri ei in consci-
entia filium omnino credere, & hæreditate ab-
stinere. Eodem modo loquuntur *Adrian.* *Sotus,*
eosque sequitur *Vasq.* apud Lug. citat. etiam si
filius in judicio publico contradictorio declara-
tus esset hæres, non tamen posse tunc in consci-
entia retinere hæreditatem. *Toletus* autem &
Julian. apud eundem dicunt in aliquo casu te-
neri filium credere soli matri cum juramento in
articulo mortis post Eucharistiam susceptam.
His & similibus probationibus hâc sententiâ in
sua probalitate relictâ.

Dico absolute: filius vel filia haçtenus in possessione legitimorum natalium perseverans minimè tenetur credere mati fatenti, vel ei etiam juratò asserenti, ipsos esse ex adulterio suscep-
tos, & illegitimè natos, nisi ea liquidis & in-
dubiis argumentis, etiam in foro externo vali-
turis id ostendat; ut si mater testibus vel alio
modo evidenter probet toto tempore conceptus
& partus absuisse maritum, fuisse impotentem
&c. Ita Glossa in *supracitato c. offic. de pænit.*

Emm. & *Canonistæ* communiter. *Covarruv.*
Alphons. à *Castro.* *Sa,* aliisque citt. *Lessius lib. 2.*
de justitia, c. 10. *dub. 7.* *Layman citat. c. 14.*
num. 1. & *re ipsâ Lug. citat. sect. 3. n. 62.* Ratio:
quia jure gentium boni communis causâ ad plu-
rimas hominum astutorum fraudes evitandas in-
troductum est, ut nemo unius quantumvis mini-

M m 3 me

mē suspecti hominis testimonio credere tenetur in suum præjudiciū, præsertim tam grave, ut sit in proposito. Unde in simili docet Navarrus c. 22. num. 82. Quod conjux non teneatur credere uni testi quantumvis amico & jurato dicenti, subesse impedimentum matrimonium dimens, nisi id certis argumentis demonstret. Placet ergo regula tradita à Cardin. de Lugo histerè verbis: Tunc solum filius tenetur credere in foro conscientiæ, quando motiva, quæ habet ad credendum, si in foro externo proponerentur & probarentur eodem gradu & modo, quo ipsi probantur, judex propter illa motiva in proposita illum pronuntiaret illegitimum. Quando vero notitia illorum motivorum cum eodem gradu probationis, quo filio proponuntur, non sufficeret in foro externo ad talēm declarationem, neque ad vincendam præsumptionem contrariam, & possessionem legitimatis, idem credo omnino esse in foro interno. *Ratio est;* quia quoties forum externum non iuriuit præsumptioni falsæ, sed in eo constant omnia, quæ constant in foro interno, non est, cur redamus à sententia justa fori externi, immo prudenter illam amplectimur, si ea non discordat à iure naturæ, si omnia etiam motiva in contrarium adducta non sufficiunt, ut judex amoveat filium à possessione filiationis legitimæ, quam habet. Cur eadem motiva absque ullo alio, nec magis clarè probata sufficient, ut filius ipse proferat sententiam contra se, & relinquat filiationem

legiti-

legitimam, quam possidet &c. Quia non est, cur eadem motiva habeant plus vel minus efficacia in uno foro ad probandum, quām in alio, si æquē in utroque probentur; poterit ergo tunc filius consulere Advocatos doctos & prudentes per interpositam personā, & tacito suo nomine, ut sciat in conscientia, quid judex externus judicare deberet cum tali & tanta notitia motivorū; & juxta id, quod in foro externo judicandum esset, poterit etiam judicare in foro interno circa obligationem credendi matri in talibus circumstantiis. Hactenū *Lugo.* Meo iudicio sapienter, & sufficienter confessario ad dirigidum pœnitentem in hoc difficillimo casu.

§. IV.

An aliquando saltem teneatur adultera manifestare suum crimen, prolisque illegitimationem.

Percurremus prius in particulari casus, vel modos, in quibus certò aut probabiliter non tenetur ad id adultera, ut tandem apparent causas & circumstantiæ, in quibus tenetur.

I. Non tenetur, quando ipsa compensat.

Quando scilicet mater ex suis propriis bonis, aliisve modis supra indicatis posset, 556 vellētque compensare sufficienter omnia dannata maritō, filiisque legitimis de se provenientia ex suppositione adulterinæ prolis: Siq; enim jam habent filii legitimi æqualiter id, quod accepit spurius, & spurius jam justè retinebit hære-

ditatem, etiam paternam. Quia jam non habet illam verè à patre putativo, sed à matre, quae suis bonis facta compensatione à filiis legitimis redemit illam partem hæreditatis, & dedit eam quasi spurio filio suo.

Nec obstat, quod spurius natus ex condamnato jure communi non possit succedit patri, immo nec matri ex testamento, vel ab intestato: per hoc enim non redditur unquam incapax accipere aliquid à matre per viam donationis, ut bene observat Lug. *citat. num. 36.12.* verà enim tunc spurius accipit portionem hæreditatis, non tanquam à patre per modum successionis, cuius utique est incapax, sed suscipit matre per viam donationis tanquam jam sufficienter compensatam filiis legitimis, quibus iuris jure necessariò ea portio spuriū debebatur. Quod notandum est valde.

*II. Non tenetur, quando presumit id nolle
alios.*

557 **E**xcusatur, adultera à manifestando crimen, quandò prudenter credere potest, manifestum id nolle, & potius velle pati ea damnata quam manifestari crimen suum cum infamante, ac dedecore tanto: Et sanè nisi aliquis multum grave obstat, & damna immodicament, facile potest presumere ejusmodi remissionem adultera, & sic nihil manifestare maritum aut filiis legitimis: nam maritus potius censetur velle nesciri adulterium conjugis non solum aliis, sed etiam sibi, ut prudenter notavit. *M. l. 11.*

tina apud Lug. num. 58. & potius magna parte facultatum privari, eamque relinquere spurio, quam rescire adulterium conjugis cum tanto suo dedecore, dolore, periculo invadendi adulterum vel adulterā. Similiter filii saltem ingenui præsumuntur malle, & reverā multi sunt, qui malling consonter hæreditatis habere filium spurium amittendo aliquid fortunarum, quam matrem tanta obligatione urgeri, ut propriæ matris crimē detegatur, ex quo etiam non parum dedecoris in filios redundet, uti prudenter observant Lugo & Tamburin. citat. Et hinc ulterius infert Lugo ibidem num. 59. quando mater scit, quod si rem filiis suis manifestaret, aliquem ex ipsis esse illegitimum ex adulterio conceptum, ipsos libenter & sponte sibi invicem remissuros, & spurium. quicunque ille sit, in socieratem hæreditatis recepturos in gratiam matris, & eo animo, ut etiam si certi essent de persona in particuli, adhuc ei remitterent, posse prudenter matrem ab eo onere, se si filiis manifestandi, liberare, & omnino tacere; quia tunc certum est, illos multò gratiū habituros rem omnino ignorari, quam re cognitā debitum remittere, nam re non cognitā, vitabunt ad minus dolorem & dedecus illud, quod ex notitia illa habituri essent.

III. Non tenetur, quando nihil proderit.

Quando manifestatio nihil proderit ad damnificanda illa resarcienda: idque, vel quia filius non credet matri, vel licet credat, non restituet,

Mm 5 tuet,

tuet, sive quia non potest, sive quia non vult
tunc liberam esse matrem ab obligatione man-
festandi se, habendamque tanquam debitricem
impotentem restituere, si alia via non supponatur
compensandi, docent, & supponunt commis-
sissime DD. quia cessante fine, cessat ratio
gendi propter finem, nec tenetur mater se in-
fra diffamare. Addit Less. lib. 2. c. 10. dub.
num. 50. non teneri matrem ad manifestan-
se, si non sit moraliter certa damni avertenda
quia in dubio, de fructu manifestationis, me-
lior est conditio possidentis suam famam. Addit
insuper ipse, & Molina disp. 102. tum plerumque
non posse adulteram absque peccato cri-
men suum manifestare; quia absque fructu ipso
rato dat ansam filio peccandi contraria justitiam,
si derineat haereditatem, quando matri credidit,
vel credere tenebatur; atque etiam marito, vel
consanguineis, qui excandescerent in odium ad-
alterorum, & alia peccata tali occasione com-
mitterentur. Atque hanc communem senten-
tiā omnino veram censet Lugo cit. disp. 13.
sect. 3. num. 32. quando filius non crederet,
nec tenetur credere: sicque manifestatio revera ini-
tilis esset: quoties enim manifestatio mea non
prodest ad proximi malum avertendum, non illi
invitus, nec curat, quod manifestem, vel non
manifestem. At vero quando filius putatur ma-
tri crediturus, vel tales sunt circumstantiae, ut
credere teneatur, etsi forte tunc crediturus
non sit, tunc teneri matrem filio manifestare

veritatem, quando aliunde non imminet periculum, infamiae majoris, aus scandali aliorum; cum Adrian. Paludan. Vasquez, aliis recte docet Lug. *ibidem num. 31.* Ratio est; quia re vera tunc manifestatio non est inutilis ad compensanda illa damna, si filius credat, vel teneatur credere; et si enim pro tunc non credat, nec restituet, postea tamen forte conscientiam stimulatus mutabitur, & restituet hereditatem: at qui mater tenetut ponere omnia media apta ad relacienda, & non continuanda damna legitimorum filiorum, nisi aliunde sit excusatio (qualis certe non adest, quando non subest periculum infamiae gravioris aut scandali inter cognatos aut alios) ergo tunc tenetur mater aperire veritatem filio spurio. Vide late *Lugo cit.* Sed nondum habemus casum determinatum particularem, in quo mater teneatur manifestare crimen filio, cum adsint adhuc causae excusantes, periculum vitae, vel infamiae ipsius matris. Itaque,

IV. Non tenetur cum periculo vita.

Communissima, & verissima sententia DD. 559 non obligat matrem ad manifestandum suum crimen cum periculo vitae suae, vel adulteri, vel filii spurii. Ita passim omnes & multis congestis Lugo *num. 42.* Et hoc casu maxime intelligendus Innocentius Papa supra citat. *c. offic. de pœn. & remiss.* Ratio est; quia in extrema necessitate, & periculo ipsius vitae licet cui-

cuivis non solum non restituere , vel compensare damna illata , sed etiam accipere de boni aliorum , quantum opus est ad eam necessitatē sublevandam , ut suo loco dictum ; quia nimis in extrema necessitate omnia sunt communia , & alii non possunt esse rationabiliter invititi , sibi tunc non restitui , vel res suas alterius necessarias sibi auferri : ergo à fortiori in proposito non erit obligatio adulterae manifestandi ob compensanda damna illa cum periculo vitæ suæ , vel alterius : & revera maritus , vel filii legitimi non essent rationabiliter invititi , quod mater cum tanto suo detimento non restituat . Ab hac communissima doctrina excipiatur unicus , & rarissimus casus , quo agitur de successione in regno vel provincia , & filius spurius pro primogenito legitimè habitus successor esset hæreticus , vel pessimis moribus imbutus , à quo Respublica , vel Ecclesia magnum detrimentum acceptura videatur ; filius autem legitimus , cui successio jure debetur bonis moribus prædictus Reipublicæ multum utilis speratur , tunc enim non quidem propter restitutio nem hæreditatis & ex justitia , sed potius ex charitate propter damnum commune Reipublicæ avertendum , quod multò plus valet , quam via unius privatæ personæ , teneretur se mater expouere periculo vitæ , si spes sit impediendi illa damna manifestando proprium adulterium . Quamvis ea obligatio , ut jam innui , & recitat Less. cit. dub. 7. num. 54. ex charitate

p̄t̄iū sit , quām ex justitia commutativa. Unde quando ea manifestatio solum deferviret ad successionem Regni legitimo hæredi afferendam , seu non impediendam , non tenebitur manifestare se mater cum periculo vitæ , quia vita cuiuslibet personæ præponderat quibusunque bonis temporalibus , ut benè probat Vasquez apud Lugo citat num. 43. in fine. Vides rursus hunc casum non spectare huc , sed ad materiam charitatis.

V. Non tenetur cum periculo etiam sue infamia majoris.

ETiam si manifestatio profutura sit ad illa⁵⁶⁰ dampna compensanda , non tenetur tamen manifestare se adultera cum periculo gravissimæ infamiae , quando nimilrum infamia , quam mater ex manifestatione incurret , talis actanta est , ut multum præponderet detimento , quod maritus , vel filii legitimi patiuntur ex suppositione prolis adulterinae. Ita (contra Adrian. Hostiens. Paludan. alios paucos) communissima DD. quos latè citant , & sequuntur Molina disp. 112. num. 10. Lugo citatus num. 45. Et sumitur ex eodem e. offic. ubi Pontifex dicit , non esse regandam penitentiam fœmina nolenti manifestare suum crimen ob timorem mariti : quod immerito aliqui restringunt ad solum metum mortis ; quia in eo textu nihil dicitur de timore mortis , sed in genere de metu manifestandi crimen marito. Ra-

tio autem constat ex generali doctrina de Restitutione, & causis excusantibus ab illa: Quid debitor, quando non potest restituere absque longe majori suo detimento, præfertim in bono altioris ordinis, ut est in proposito, possit licet differre, & aliquando etiam omnino omittere restitutionem, quando nimis illud detrimentum semper occurret: ita est in proposito: ergo &c.

§61 *Dices:* non licet furari ad conservandam famam, vel vitandam infamiam, si enim te quis vellet justè, vel injustè certò infamare, nisi des illi mille floreros, & ipse non habeas, non licet tibi eos furari ad impediendam eam infamiam: sed idem videtur esse furari, ac non restituere alienum, retentio enim injusta rei alienæ censetur eadem continuata ablatio, & deoque furtum continuatum: ergo mater ob suam infamiam vitaudam non liberatur ab obligatione se manifestandi ad compensanda illa damna: *Respondeatur.* *Neg. min.* Quia furari est contra præceptum negativum, quod obligat semper & pro semper, nisi necessitas, vel alia gravissima causa excusat: non restituere alienum autem actu positivo est contra præceptum affirmativum tantum, quod non obligat pro semper, sed certis conditionibus, quando nimis restituere quis commodè potest absque graviori suo detimento, præfertim in bono altioris ordinis, ut est est in proposito: Ideoque longe facilius excusat non restituere, quam furari.

farari. Ut benè notant Molina & Lugo citati, &
nos alibi suo loco.

VI. Non tenetur absolute cum detrimen^to
proprie famæ.

Ta satis communis. DD. Scotus sup. Rich. S. 562
Anton. Cajetan. Medina, Alphons. à Castro,
Covarruv. Navarr. Vasquez; & ipse Molina
apud Lugocitat. & meus Layman c. 14. Ratio
communis est: quod damina in bonis inferio-
ris ordinis non sint restituenda cum detrimen^to
bonorum altioris ordinis: at in proposito dama-
na; quæ patiuntur filii legitimi, vel maritus ex
suppositione proli adulteræ sunt tantum in bo-
nis fortunæ, damnum autem adulteræ ex sui
manifestatione esset in bono famæ, quod est
altioris ordinis secundum omnes: ergo &c.
Alia fundamenta mox infra dissolvam:

Hic benè observandum, valde diversa esse^s 63
hæc duo, quod pro detrimen^to in bono unius
ordinis non sit obligatio restituendi in bonis al-
terius ordinis, quod verissimum est: sic enim in
homicidio pro ipso damno naturalis vitæ per se
incompensabili non est restituendum in pecu-
nia, &c. juxta communissimam sententiam:
Aliud longe est, quod damnum illatum in bonis
unius ordinis non debeat reparari cum detri-
men^to in bonis alterius ordinis, quod in rigore
simpliciter falsum est: Ratio di^paritatis eit: a
quia in casu primo non potest Justitia consequi
suum finem scilicet æqualitatem, ut nimirum
habeat laetus idem formaliter, vel æquivalenter
quod.

§60 *Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.*
quod ei ablatum est, ut consideranti pater: in
secundo verò casu, quando non potest restitu-
re, nisi cum detimento bonorum alterius etiam
altioris ordinis, adhuc potest Justitia conser-
suum finem, scilicet æqualitatem, quod latè
recuperet, quod ei ablatum est: ergo differens
illa bonorum per se nihil facit ad excusandam
restitutionem, sed recurrendum est ad aliam re-
gulam communem: quod debitor non debet
restituere cum suo detimento longè majori
pro debito longè minori: quâ ratione vero
cum habet excusatio *N. preced.* allata. Quod
ergo damnum in bono alterius etiam altioris or-
dinis non est evidenter majus, quam tuum dan-
num ex restitutione secuturum; corruit tota via
argumenti allati à communi sententia. Sicut ergo
tandem

Conclusio.

Obligatur

§64 **Q**UANDOCUNQUE ergo ex una parte manife-
statio profutura est ad reparanda illa dan-
na marito & filiis legitimis, ex altera autem pa-
te damnum infamiae, quod adulteræ imminet et
manifestatione sui criminis, nihil vel non rudi-
tum præponderat damno filiorum legitimorum
omnino tenetur adultera aperire veritatem non
obstante detimento illo famæ suæ. Ita *Tolet. Se-
sus, Ledesma, Covarruv. Valentia*, aliisque ci-
tat. Lugo citat. *Sect. 3. n. 45.* Ratio solida est,
quia injuste damnificans tenetur resarciri.

damnum illatum, quoties sine majori suo dam-
no proprio & detrimento potest : atqui in casu
nostro adultera ~~maxime~~ injuste damnificat mar-
ritum, & proles legitimas, & quidem manet in
~~continua~~ actuali fraude, quod continuo maritum
& ceteros decipit, supponendo illis pro filio le-
gitimo prolem spuriam cum tanto illorum da-
mno : ergo strictissime obligatur resarcire illa
damna omni modo & medio possibili, morali-
ter saltem, quando potest sine notabiliter gra-
viori damno : ergo ulterius tenetur etiam mani-
festare ad eum finem suum crimen, quando ea
manifestatio profutura est, & damnum infamiae
suæ non multum superat damnum mariti & fi-
liorum legitimorum.

Nec obstat I. Quod damnum ipsius sit in bono altioris ordinis scilicet famæ & honoris. 564
Nihil enim obstat bonum altioris ordinis in pru-
denti æstimatione æquiparari vel superari à bo-
no inferioris ordinis : Sicut enim parum auri
prudenti æstimatione & adæquatur, & supera-
tur à multo argento; ita & bonum famæ, vel ho-
noris non ita magnum potest adæquari, vel su-
perari à magno bonæ fortunæ, vel divitiarum: si
ergo hoc modo adæquetur, vel superetur fama
adulteræ nocentis à bonis fortunæ, quæ liberi
legitimi innocentes amittunt causâ adulterii, &
prolis spuriæ, non est excusanda mater ab illa
obligatione restituendi, & compensandi damna
illata, etiam, si ita opus & utile sit, sese manife-
stanto præsertim soli filio spurio credituro.

PARS IV. SACRAM. Nn Nec

§62 Theol. Sacrament. Pars IV. Cap. II.

Nec obstat hic 2. sæpè dictum capit. Officium. Adulteram non teneri manifestare sum crimen, sed absolvī posse, et si nolit manifestob metum mariti. Id enim intelligi debet de timore justo & recta ratione excusante ab illa obligatione, quando nimis timet malum longe præponderans damno aliorum.

§63 Nec obstat 3. Illud Proverb. 22. Melius bonum nomen, quam divitiae multæ. Nam inter varias explicationes illius textūs, placet plaus & facilis explicatio Cardinalis de Lugo n. 5. illa verba intelligi de bono nomine vero, seu vera bona fama fundata scilicet in virtute & justitia; hæc enim verissimè præstat omnibus divitias non autem de bono nomine falso, & ficto, fundato in hominum ignorantia & deceptione, sed quod quis ideo aliquis bonum nomen habet, quoniam virtus ejus ignorantur. Et sic est in proposito. Ad hanc enim falsam existimationem bonam adeò diligenter procurandam, & diligendam, non est verosimile sacram Scripturam tam seru nos adhortari, cum plerumque obtineatur per hypocrysin, nec multum conducat ad salutem animæ, nisi quatenus evitaret scandala aliorum.

§66 Ex dictis tria mihi certa sunt. 1. Obligatio matrem rem filio spurio manifestare, quando non est alia via restituendi & impediendi damnationis illa, & verosimiliter speratur filium crediturum vel ex Dei timore, vel ex suasu & precibus materialis bonis illis cressurum, aut Religionem ingrediendo, aut alio modo; nec est timor ulterior

infamiae, quia filius apud se rem secretam servaret (ad quid deserviret rem prius confessario re velare cum licentia eam manifestandi filio sub eodem sigillo; & rursus eâ de re cum matre loquendi, &c.?) His enim circumstantiis concurrentibus non est, cur ob modicam illam infamiam apud filium solum excusetur mater, & ideo eam obligationem omnes admittunt, ut factentur Adversarii, etiam Vasquez apud Lug. citat. n. 6. Quod idem dicendum esset de obligatione manifestandi se marito ijsdem circumstantis concurrentibus: Sed certè respectu hujus raro concurrent, & longè difficultius, longè majus periculum, ut ex se constat. Caveat hic confessarius, vel Parochus. 2. Idem dicendum, si adultera sit foemina vilis, & abjectæ conditionis, ut ipsius fama prudentum judicio parvæ sit aestimationis respectu hereditatis opulentæ, quâ filius legitimus privandus esset. 3. Qualis & quantacunque sit mala adultera, si tamen fama illius, vel filii illegitimi jam anteâ tæsa fuit, ut si jam magna suspicio concepta erat, filium ex adulterio esse gentium, tunc matrem ob infamiam non excusari ab obligatione manifestanda suum crimen, si id utile & necessarium sit ad compensanda illa damna: consentiunt fetè omnes, nominatim mei, Molina, Lessius, Layman, Lugo citati. Quando enim in ea re jam communiter suspecta erat, & parvi aestimabantur in eo genere, non dicitur propriè & simpliciter amittere famam, quippè quam integrè

§64. *Theol. Sacrament. Pars IV Cap. III.*
saltem non habebat. Merito autem monet *Lugo* ibidem n. 57. tunc non sufficere quamlibet suspicionem, vel rumorem circè famam talis personæ, sed debere suspicionem talem esse, ut vulgo jam circè honestatem male audiat; nam alioquin magna jactura esset ex suspicione quæ cunque levi, vel rumore incerto in certitudinem propriâ confessione transire. Et de his hacteas;

C A P U T . III.

DE RELIQUIS PECCATIS

Contrà 6. Præceptum.

Dicas præcipuas species, adulterium, concubitum innaturalem conjugum, jam explicatas habes præced. *Sch. 3.* & 4. De reliquis 6. erunt Sectiones. 1. De fornicatione simplici. 2. De stupro & rapin. 3. De sacrilegio carnali. 4. De incestu. 5. De peccatis contra naturam, & speciatim molitio. De impudicitia interna & externa.

S E C T I O . I.

De fornicatione simplici.

S U M M A R I U M .

569. Fornicatio est peccatum mortale.
570. Ex natura sua intrinsecè,